

HURUFAT DEFTERLERİNE GÖRE KUMRU'DA (SERKİZ, KEŞDERESİ VE MEYDAN KAZALARI) CAMİLER, MESCİTLER VE GÖREVLİLERİ* (1689-1834)

*Abdullah BAY***

ÖZ

Bu incelemede şehir tarihinin ana kaynakları arasında yer alan Hurufat defterlerinden ve bölge hakkında bilgi veren diğer bazı belgelerden hareketle Kumru çevresindeki kırsal yerleşim yerlerinde kurulmuş vakıflar, dinî yapılar, görevliler ve ücretleri incelenecektir. Kazalar hakkında tutulan Hurufat defterlerinde bölgenin idarî, dinî, sosyal ve ekonomik durumu ile ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır. Tutulduğu zaman dilimi değerlendirildiğinde, bu defterler bölgenin yaklaşık iki yüzyıllık bir dönemini tespit etme imkânı sunmaktadır. Osmanlı döneminde bölgenin idari birimleri olan Meydan, Serkiz ve Keşderesi kazalarında 1690 ile 1830 yılları arasında çok sayıda dini yapı hizmet veriyordu. Hizmet veren bu binaların her türlü finansmanı ise vakıflarla karşılanıyordu. Kazalarda inşa edilen camiler, mescitler ve buralarda görevli kişilerin masraflarını karşılamak üzere hayırsever kişiler tarafından birçok para vakfı kurulmuştur. Vakfedilen bu paralar İslam hukukuna uygun şekilde düzenlenmiş bir çeşit gelir sistemiyle borç verilerek değerlendirilmiş, elde edilen gelirler, dinî ve sosyal yapıların bakım ve onarımlarının sağlanması ve görevlilerin maaşlarının karşılanması için harcanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kumru, Meydan, Serkiz, Keşderesi, Cami, Mescid, Vakıf, Hurufat.

MOSQUES, MASJIDS AND THEIR OFFICIALS IN KUMRU (SERKIS, KEŞ STREAM AND MEYDAN DISTRICT) ACCORDING TO HURUFAT NOTEBOOKS (1689-1834)

ABSTRACT

This study deals with the foundations and religious structures established in rural settlements around Kumru, and officials and their wages will be examined based on the Hurufat notebooks, which are among the main sources of the local history,

* *Gönderim Tarihi: 24.07.2022 Kabul Tarihi: 14.10.2022.*

** *Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Tarih Bölümü, RİZE. abdullahbay1973@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5420-8999.*

and some other documents revealing the characteristics of the region. *Hurufat* notebooks kept by district officers provide us with important information about the administrative, religious, social and economic aspects of the region. Considering the period in which it was kept, these notebooks offer the opportunity to identify a period of approximately two centuries in the region. During the Ottoman period, many religious buildings were serving in the districts of Meydan, Sergis and Keş Stream, which were the administrative units of the region, between 1690 and 1830. All kinds of financing for these buildings were supported by foundations. Many monetary foundations were established by benevolent people to cover the expenses of mosques and masjids built in these districts, and the people working in these places. These donations were utilized through a kind of income system according to Islamic law, and the revenues were spent for the maintenance and restoration of religious and social structures and to meet the wages of the officials.

Keywords: Kumru, Meydan, Sergiz, Keşderesi, Mosque, Masjid, Foundation, Hurufat.

Giriş

Kumru, Anadolu'nun kuzeydoğusunda, Elekçi deresinin aşındırdığı iki vadi arasında yer alan bir yerleşim yeridir. Doğusunda Korgan, batısında Akkuş, kuzeyinde Fatsa, kuzeybatısında Ünye ve güneyinde Niksar ilçeleri bulunur. Ordu iline bağlı ilçenin idari sınırlarında Osmanlı döneminde Meydan ve Serkez kazaları, Korgan ilçesinin sınırlarında ise Keşderesi kazası yer alıyordu. Yöre kesin olarak 1427/28 yılında Osmanlı hakimiyetine geçti. Fetihden sonra uzun yıllar Sivas eyaletine bağlı olarak idare edilen yöre 1455 yılında "Satılmış-ı Mecid Beğ" adı altında nahiye olarak teşkilatlandırılmıştı.¹ Satılmış nahiyesi 1520 tahririnde kaza haline getirildi. 1642 yılında ise kaza altı farklı kazaya bölündü. Bu idari düzenlemelere göre kazanın eski merkez çevresi Satılmış olarak devam ederken, Korgan'da Keşderesi, Ünye'nin doğusu ve Kumru'nun kuzeyinde Meydan kazası, Kumru'nun kuzey-doğu ve Fatsa'nın güney-batı kesimlerinde Serkez (Serkeş) kazaları oluşturulmuştur. Satılmış kazası 32, Meydan 18, Keşderesi 11 ve Serkez 18 köye sahipti. En fazla hane 284 sayısı ile Meydan'da bulunuyordu. Buna karşılık Satılmış 200, Serkez 160 haneye sahipti. En az haneye sahip kaza ise 66 hane ile Keşderesi idi.²

¹ Bahaeddin Yediyıldız-Ünal Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I: 1455 Tarihli Tahrir Defteri*, TTK, Ankara 1992, s.XXVI-XXIV; Bahaeddin Yediyıldız-Ünal Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları II: 1485 Tarihli Tahrir Defteri*, TTK, Ankara 2002, s.20-35.

² Mehmet Öz, "Tahrir Defterlerine Göre Canik Sancağında Nüfus 1455-1643", *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sy. 6, 1991, s.176; Kaza ismi belgelerde Serkez, Serkis, Sergis, Serkeş biçimlerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. 19. yüzyıldan itibaren Serkeş kullanımı ağırlık kazanmıştır. İncelemede orijinal isimlendirmelere sadık kalınarak yer yer farklı isimlerin kullanımı bilinçli olarak tercih edilmiştir.

Uzun yıllar bölge üç ayrı kaza birimi altında idare edildi.³ 19. yüzyıla gelindiğinde Keşderesi, Serkiz ve Meydan'ın kaza statüsü devam ediyordu. Fatsa kazasına bağlı 22, Keşderesi kazasına bağlı 14, Serkiz kazasına bağlı 24, Meydan kazasına bağlı 13 köy bulunuyordu. Meydan kazası köyleri Tevkür, Çokdeğirmen, Karacalu, Divani, Kömerik, Kovancık, Gebekise, Samur, Alideresi, nefs-i Meydan, Koncuk, Ergen, Ağcaalan'dan oluşuyordu. Serkeş kazası Kunaş, Balı, Demircili, Güneycik, Fizme-i Sufla, Akçakese, Nefs-i Serkeş, Kuşnavak, Karaçalı, Kargucak, Karaağaç, Gökçeli, Tekye, Derbent, Salihlü, Göl, Geyikçelü, Meri, Duman, Kösebucağı, Güğez, Fizme-i Ulya, Belalan köylerinden oluşuyordu.⁴ Yöre Tanzimat sonrası idarî düzenlemeleri kapsamında 1847 yılında Trabzon Eyaleti'ne dahil edildi. 1864'te yöre yeni oluşturulan Ünye Sancağına bağlı Fatsa ve Ünye kazaları arasında bölüştürülmüştü.⁵ 1869 yılında Fatsa nahiyeye dönüştürülerek Ünye kazasına bağlandığı sırada Serkiz, Meydan ve Keşderesi kazalarına bağlı köyler de bu iki idari birim arasında bölüştürülmüştü.⁶ 1877'de uzun bir aradan sonra Canik Sancağı Sivas eyaletine bağlandığı sırada bu kazalar da bu eyalete bağlanmıştı.⁷ 1900 yılında bölge yeniden Ünye ve Fatsa kazaları arasında paylaştırılarak Trabzon vilayetine bağlanmıştır.⁸ 1332/1913 tarihli haritada Fatsa ve Ünye'nin iki ayrı kaza yapısını devam ettirdiği görülüyor. Meydan ve Serkiz'in ayrı kaza statüleri ise kaldırılmıştır.⁹

Meydan ve Serkiz Kazalarında Osmanlı Vakıfları

Osmanlı toplumunda ekonomik, sosyal ve kültürel hizmetler vakıflar aracılığıyla gerçekleştiriliyordu.¹⁰ Topluma hizmet sunan mektep, medrese, hastane, cami, mescit, tekke, zaviye, yol, köprü ve imaret gibi sosyal, ekonomik ve kültürel yapılar vakıflarla inşa ve finanse edilmiştir.¹¹ İmparatorluğun bir

³ Fethi Gedikli, "Kaza", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C: 25, Ankara 2022, s.117-119.

⁴ NFS.d., 1033, s.6. Canik Nüfus Yoklama Defteri. H.1255/1839; NFS.d., 977, s.63-114. H 1250/M 1834.

⁵ Nedim İpek, "Canik Sancağı'nın Nüfusuna Dair Bir Değerlendirme", *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, C: 12, sy. 1, 1999, s.35.

⁶ *Trabzon Vilayeti Salnamesi*. C: 1, Haz. Kudret Emiroğlu, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı, Ankara 1993, s.157.

⁷ *Trabzon Vilayeti Salnamesi 1877*, C: 9, Haz. Kudret Emiroğlu, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı, Ankara 1995.

⁸ *Trabzon Vilayeti Salnamesi 1990*, C: 18, Haz. Kudret Emiroğlu, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı, Ankara 2008, ss.422-423; *Trabzon Vilayeti Salnamesi 1903*, C: 21, Haz. Kudret Emiroğlu, Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı, Ankara 2008, s.561.

⁹ İBB, Atatürk Kitaplığı, Hat, 1084. 1332/1913 Tarihli Ünye haritası.

¹⁰ Bahaeddin Yediyıldız, "Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları ya da Türk Hayrât Sistemi", *Osmanlı*, C: 5, Ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.17.

¹¹ Hasan Demirtaş, "Vakıf Araştırmalarında Kaynak Olarak Hurufat Defterleri: Kangırı Örneği", *Vakıflar Dergisi*, S: 37, 2011, s.49; Ahmet Akgündüz, "Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri", *Türkler*, C: 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.447.

parçası olan Kumru'da da bütün bu hizmetler vakıflar aracılığıyla gerçekleştiriliyordu. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde (VGMA) kurulmuş olan bu vakıflara ait çok sayıda defter bulunmaktadır. İncelememizin ana kaynağını oluşturan Hurufat defterleri bu amaçla hizmet veren vakıfların tayin ve terfi işlemlerinin kayıtlarını ihtiva eder. Bu defterlere harf sırasına göre kazalardaki vakıflarda görevli imam, hatip, ferraş ve kayyım gibi personellerin atamaları günü gününe kaydedilmiştir. Defterlerde herhangi bir vakfa yapılan atamalar, görevden alma, vakfın çeşitli meseleleri, anlaşmazlıklar, vakfiye sorunlarına ilişkin bilgiler verilmiştir. Atama usulüne göre vakıflarda görev boşaldığında atanmak isteyen kişi arzuhal sunar, bu istek yerel kadı veya naib aracılığıyla veya doğrudan kadı ve naib arzıyla kazaskerliğe iletilir, uygun görülmesi durumunda tevcih beratla gerçekleştirilirdi. Berat verilmesinin ardından, berat özetleri Hurufat defterlerine kaydedilirdi.¹² Kösebucağı köyü camii hatibi Mehmed'in vefatı üzerine gerçekleştirilen tevcih işlem basamaklarına işaret ediyor. "...fevt oldukda oğlu Mehmed mevcûd iken sulbi olmak hasebiyle ecâ nibden Seyyid Ali nam kimesne müteveffanın "bilâveled fevt oldu" deyu hitabet-i mezkûreye hilaf-ı inha bir takrîb üzerine berat ettirüb merkûma gadr-i külli ve babası nân pâresinden mahrûm etmekle hilaf-ı inha berat ettirüb mezbûrun ref'inden babası merkûmun mahlûlünden nâibi Mehmed arzıyla oğlu Mehmed b. Mehmed'e tevcih buyuruldu".¹³

Gerçekleştirilen bu atamalar sonucu günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıf Arşivi'nde bütün imparatorluğa ait defter sayısı 216'ya ulaşmıştır. Defterler, atik H. 1086-1103 (M.1673-1691) ve cedit H. 1102-1298 (M. 1690-1840) olmak üzere iki seri halinde bulunmaktadır. Hurufat defterlerinde vakıf, esnaf ve mahkeme teşkilatı ve buralarda çalışan personel hakkında verilen beratların özeti niteliğindeki kayıtlar yer almaktadır. Bu defterler hem vakıf envanteri hem de imam, hatip, müderris, muallim, zaviyedar, mütevellî, nazır, ferraş, muhızır, kâtip, esnaf kethüdası ve yiğitbaşı gibi görevlilerin özlük bilgilerinin tutulduğu defterler olarak da nitelendirilebilir.¹⁴ Bir şehrin veya bölgenin yer isimleri, idari değişiklikler, görevliler, mimarî yapıları, yapılarda hasar, tamir ve yeniden inşa gibi zamanla gerçekleştirilen değişikliklerin tespit edilebilir olması bu defterleri tarihçiler ve sanat tarihçileri için temel kaynak konumuna yükseltmiştir.¹⁵

¹² Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Ankara 2018, s.134; Yasemin Beyazıt, "Hurufat Defterlerinin Şehir Tarihi Araştırmalarındaki Yeri", *History Studies C: 5*, S: 1, 2013, s.44.

¹³ VGMA, HD, 567, s.134. Z 1223/1808.

¹⁴ Beyazıt, *a.g.m.*, s.48.

¹⁵ Hurufat Defterleri ve kaynaklık değeri üzerine geniş bilgi için bkz. Halit Çal, "1192 Numaralı 1696-1716 Tarihli Hurufat Defterine Göre Yunanistan'daki Türk Mimarisi", *Erdem*, S: 58, 2010, s. 221-286; Tuncer Baykara, *Osmanlı Taşra Teşkilatında XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu)*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1990, s.1-13; Mustafa Alkan, "Türk Vakıf Tarihi Araştırmaları Açısından Hurufat Defterleri: Adana Örneği", *Kongreye Sunulan Bildiriler*, C: IV, 1.Kısım (XV. Türk Tarih

Bu defterlerde kazalardaki vakıflar hakkında pek çok bilgi bulunmakla birlikte burada tarihi süreçte Keşderesi, Meydan ve Serkiz kazalarının sınırları içerisinde kurulan Kumru merkez ve köylerindeki cami, mescit ve görevliler ele alınacaktır. Meydan, Serkiz ve Keşderesi vakıflarının içinde bulunduğu çok sayıdaki defterlerden dinî yapılar ile buralarda görevli imam, hatip, müezzin gibi personellerin vefat, atama işlemleri ve camilerin banileri belirlenebilmektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakıflar Arşivi'nde (VGMA) Anadolu defterleri arasında dağınık halde bulunan Kumru'ya ait bu defterler H.1101-1250 (M.1689-1834) tarihleri arasındaki kayıtları ihtiva etmektedir. En eski atama kaydı H. 1101 (M.1689) tarihlidir. VGMA'da Keşderesi, Meydan ve Serkis'e ait eski Kumru sınırını oluşturan yerleşim yerlerindeki toplam kayıt sayısı 192'dir. Kumru'daki atamaların birkaçı hariç, büyük çoğunluğu dini kurumlara yapılmıştır. Bölge ile ilişkisi bulunan defter katalogları aşağıdaki tabloda listelenmiştir.

Kaza Adı	VGMA Defter No	Sayfa Sayısı	Kayıt Sayısı	Başlangıç-Bitiş Tarihi
Keşderesi	555	1	6	1230-1237 (1814-1821)
Keşderesi	1131	1	14	1119-1134 (1707-1721)
Keşderesi	1140	1	2	1109-1110 (1697-1698)
Meydan	1154	1	4	1180-1196 (1766-1781)
Meydan	1098	2	23	1101-1118 (1689-1781)
Serkiz	545	1	10	1217-1223 (1802-1808)
Serkiz	547	1	5	1199-1203 (1784-1788)
Serkiz	548	1	11	1203-1208 (1788-1793)
Serkiz	549	1	5	1238-1243 (1822-1827)
Serkiz	550	1	7	1245-1250 (1829-1834)
Serkiz	567	1	4	1223-1226 (1808-1811)
Serkiz	1088	1	17	1144-1154 (1731-1741)
Serkiz	1089	1	2	1184-1185 (1770-1771)
Serkiz	1090	1	18	1168-1173 (1754-1759)
Serkiz	1091	1	2	1138 (1725)
Serkiz	1117	1	4	1176-1179 (1762-1765)
Serkiz	1118	1	15	1130-1135 (1717-1722)
Serkiz	1119	1	1	1136 (1723)
Serkiz	1122	1	11	1156-1167 (1743-1753)
Serkiz	1123	1	3	1187-1188 (1773-1774)
Serkiz	1128	1	5	1139-1140 (1726-1727)
Serkiz	1139	1	4	1140-1141 (1727-1728)

Kongresi, 15 Eylül 2006), Ankara 2010, s.825-842; Enver Çakar-Celalettin Uzun, *Hurufat Defterlerinde Harput (1690-1812)*, Elazığ 2017; Enver Çakar, "Hurufat Defterlerine Göre 18. Yüzyılda Palu", *Vakıflar Dergisi*, S: 49, 2018, s.21-40; F. Naldan, "Hurufat Defterlerine Göre 17. ve 18. Yüzyıllarda Gercanis'de (Refahiye) Bulunan Vakıf Eserler", *Vakıflar Dergisi*, S: 53, 2020, s.115-131.

Serkiz	1140	1	8	1110-1111 (1698-1699)
Serkiz	1142	1	3	1130-1222 (1717-1807)
Serkiz	1158	1	8	1188-1203 (1774-1788)

Tablo 1. Kumru ile ilgili vakıf kayıtlarının bulunduğu defterler

Dini Yapılar

Kumru'da başlıca binalar, camiler ve mescitler ile genellikle bunların bitişiğinde yer alan mekteplerdi. Bunlar dışında Kömerik köyünde bir türbe ve Serkis'de bir zaviye belgelere yansımıştır. Kömerik'teki türbe Salih Mustafa adına kayıtlıdır.¹⁶ Serkis kazası merkezinde bulunan zaviye ise Heybetullah zaviyesi olarak kayıtlıdır. Zaviye Şeyh Osman'a tevcih edilmiştir.¹⁷ Kayıtlara yalnızca birkaç mescit sayısının yansımaları tescille doğrudan ilgilidir. Belgelere yansıyan tarihler inşa tarihinden ziyade ilk görevli atamalarına karşılık gelmektedir. Birçoğunun tescil tarihinden önce de uzun yıllar mescit olarak kullanıldığını imam hatip atamasıyla da tescile girdiğini gösteren bilgiler vardır.

İnşa edilen eserlerin banilerinin büyük çoğunluğunu köylüler, köylü hayırseverler, bunlar dışındakileri ise ağa, asker ve bey gibi toplumun üst tabakasına mensup kişiler oluşturuyordu. Örneğin Güneycik camiini Osman Bey,¹⁸ Kuşnağak ve Kayaköy camilerini köy ahalisi,¹⁹ Meri camiini Hacı Ali,²⁰ Göğçeli camiini Şaban Ağa,²¹ Gök köy camiini Seyyid İbrahim Ağa yaptırmıştı.²² İnşa edilen cami ve mescitlerin neredeyse tamamında inşaata başlamadan önce izin isteğinde bulunulmuştu. Kuşnağak camiinin inşasından önce merkezden izin isteğinde bulunulması buna örnek oluşturur.²³ Bazı banilere inşa ettirdikleri camilerin imam hatip görevi tevcih edilmiştir. Örneğin Serkis merkezinde Osman tarafından yaptırılan caminin imam hatip görevi kendisine tevcih edilmiştir.²⁴ Cemaatin artması veya zamanla yıkılması durumunda, bazı camiler hayır sahibi kişiler veya köy halkı tarafından yeniden inşa edilmiştir. Bu yapılar arasında yer alan çok az sayıdaki mescit, cemaatinin çoğalması veya ihtiyaca binaen, hayır sahiplerinin veya ahalinin talebi, kaza kadısı veya naibinin arzı ve hükümetin de izniyle, minber konularak camiye dönüştürülmüştür. Kargucak köyünde Dumlu Camii "...müddet-i vâfirenden berü harab olub Halil b. Mustafa cami-i mezbûru tamir ve termim ve bâ-izin-i hümayûn müceddeden minber vaz'

¹⁶ VGMA, HD, 1098, s.93. N 1103/1692. "...medfün Salih Mustafa türbedarı Ramazan fevt yerine Mehmed..."

¹⁷ VGMA, HD, 1118, s.152. Ca 1131/1719. "...nefs-i Serkis nam karyede Heybetullah zaviyesi avam-ı nasdan Mehmed ve Ali almağla ref'inden Şeyh Osman'a..."

¹⁸ VGMA, HD, 1088, s.193. M 1145/1732.

¹⁹ VGMA, HD, 545, s.111. Ca 1222/1807.

²⁰ VGMA, HD, 1140, s.367. Z 1111/1700.

²¹ VGMA, HD, 1118, s.152. M 1135/1722.

²² VGMA, HD, 1090, s.252. C 1168/1755..

²³ VGMA, HD, 545, s.111. Ca 1222/1807. "...ahali-i karye bâ-izn-i hümayun müceddeden binası..."

²⁴ VGMA, HD, 1117, s.126. Ca 1178/1764.

edüb cami-i şerife hatib lâzım olmağla hasbî bâni-i mezbûr Halil'e bâ-arzuhal tevcih" buyurulmuştu.²⁵

Defterlerde kayıtlı tevcihlerden hareketle Serkis, Meydan ve Keşderesi kazalarında (Kumru ve Korgan) iki yüz yıllık sürede mevcut cami ve mescitler, banileri ve mescitlerin camiye dönüştürülme tarihleri hakkında bilgi edinmek mümkün olmaktadır. Hurufat defterlerinde 17. yüzyıl sonundan 19. yüzyıl ortasına kadar Korgan ve Kumru sınırlarında çok sayıda dinî yapının adı zikredilmiştir. Defterlerdeki bilgilere göre hazırlanan ekli liste Korgan ve Kumru'da dinî yapıların yer aldığı yerleşim yerlerini ve banilerini toplu olarak göstermektedir. (Ekli Tablo bkz.)

Camiler ve Mescitler

Fındıksa Camii: Keşderesine bağlı köydeki ilk cami kaydı 1125/1713 tarihine aittir. Camiye muhtelif tarihlerde imam hatip, müezzin ve ferraş tevcihleri gerçekleştirilmiştir. Aynı köyün mahallesi olduğu anlaşılan yerde Avşarcık adında bir cami kaydı daha bulunuyordu.²⁶

Gemenos Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1122/1710 tarihlidir. 1231/1816 tarihinde ahali tarafından yeniden yaptırılmıştır. Camiye muhtelif tarihlerde hatip ve müezzin tevcihi gerçekleştirilmiştir.²⁷

Tatarcık Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1123/1711 tarihlidir. Camiye muhtelif tarihlerde hatip ve müezzin tevcihleri gerçekleştirilmiştir.²⁸

Kuzpınarı Camii: Keşderesi kazasına bağlı köydeki ilk cami kaydı 1234/1819 tarihlidir.²⁹

Başköy Camii: Keşderesi kazasına bağlı köydeki ilk cami kaydı 1237/1822 tarihlidir.³⁰

Tepealan Camii: Keşderesi kazasına bağlı köydeki ilk cami kaydı 1237/1822 tarihlidir.³¹

Kiçi Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1119/1707 tarihlidir.³²

Karakoyunlu Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1122/1710 tarihlidir. Ahali tarafından yaptırılmıştır. Camide muhtelif tarihlerde hatip, ferraş ve müezzin tevcihi gerçekleştirilmiştir.³³

Korgan Camii: Cami kaza merkezi olan Korgan köyünde bulunuyordu. İlk kayıt 1129/1717 tarihlidir. Camiye muhtelif tarihlerde imam ve müezzin tevcihi gerçekleştirilmiştir.³⁴

²⁵ VGMA, HD, 545, s.111.

²⁶ VGMA, HD, 555, s.216; VGMA, HD, 1131, s.8.

²⁷ VGMA, HD, 555, s.216; VGMA, HD, 1131, s.8.

²⁸ VGMA, HD, 555, s.216; VGMA, HD, 1131, s.8.

²⁹ VGMA, HD, 555, s.216.

³⁰ VGMA, HD, 555, s.216.

³¹ VGMA, HD, 555, s.216.

³² VGMA, HD, 1131, s.8.

³³ VGMA, HD, 1131, s.8.

³⁴ VGMA, HD, 1131, s.8.

Turali Mescidi: Aynı adlı köyde bulunuyordu. Köydeki ilk cami kaydı 1134/1722 tarihlidir. Mescit iken alınan izin ile camiye çevrilmiştir.³⁵

Gevrek Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1109/1697 tarihlidir.³⁶

Korcu (?) Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1109/1697 tarihlidir.³⁷

Canurca Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1110/1698 tarihlidir.³⁸

Ergen Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1104/1693 tarihlidir. Yine aynı köye bağlı mahalle olduğu anlaşılan Yılanlıca'da 1112/1700'de kayda yansıyan bir cami daha bulunuyordu. 1104/1693'te bu cami tescile mescit olarak girmişti. Camiye muhtelif tarihlerde hatip ve müezzin tevcihi gerçekleştirilmiştir.³⁹

Tevkür Camii: Köy bazı belgelerde Tekfur olarak da geçmektedir. Köydeki ilk cami kaydı 1102/1691 tarihlidir. Camiye muhtelif tarihlerde imam hatip, abkeş ve müezzin tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁴⁰

Alan Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1190/1776 tarihlidir.⁴¹

Aliverası Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1113/1701 tarihlidir. Camiye muhtelif tarihlerde imam hatip, ferraş ve müezzin tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁴²

Kunaş Camii: Köydeki ilk camii kaydı 1103/1692 tarihlidir.⁴³

Kömerik Salih Mustafa Türbesi: Samur köyünün bir mezrası idi. Köyde Salih Mustafa adındaki birine ait türbede Ramazan türbedar olarak görev yapıyordu. 1103/1692'de Ramazan'ın vefatı sebebiyle görev Mehmed'e tevcih edilmişti.⁴⁴

Tepecik Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1111/1699 tarihlidir. Camiye ferraş tevcih edilmiştir.⁴⁵

Divani Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1113/1701 tarihlidir. Camiye muhtelif tarihlerde imam hatip, ferraş ve müezzin tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁴⁶

Karaalilü Camii: Çokdeğirmen köyüne bağlı mahallede inşa edilmişti. İlk cami kaydı 1113/1701 tarihlidir. Camiye muhtelif tarihlerde hatip, abkeş ve ferraş tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁴⁷

Kumlu Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1114/1702 tarihlidir. Camiye muhtelif tarihlerde hatip ve abkeş tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁴⁸

Ağcaalan Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1116/1704 tarihlidir.⁴⁹

³⁵ VGMA, HD, 1131, s.8.

³⁶ VGMA, HD, 1140, s.314.

³⁷ VGMA, HD, 1140, s.314

³⁸ VGMA, HD, 1140, s.314.

³⁹ VGMA, HD, 1154, s.44; VGMA, HD, 1098, s.93; VGMA, HD, 1098, s.91.

⁴⁰ VGMA, HD, 1154, s.44; VGMA, HD, 1098, s.91.

⁴¹ VGMA, HD, 1154, s.44.

⁴² VGMA, HD, 1154, s.44; VGMA, HD, 1098, s.91.

⁴³ VGMA, HD, 1098, s.93.

⁴⁴ VGMA, HD, 1098, s.93.

⁴⁵ VGMA, HD, 1098, s.91.

⁴⁶ VGMA, HD, 1154, s.44; VGMA, HD, 1098, s.91.

⁴⁷ VGMA, HD, 1154, s.44; VGMA, HD, 1098, s.91.

⁴⁸ VGMA, HD, 1098, s.91.

⁴⁹ VGMA, HD, 1098, s.91.

Göl Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1116/1704 tarihlidir.⁵⁰

Kargucak Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1111/1699 tarihlidir. Ahali tarafından yaptırılmıştır. Camiye muhtelif tarihlerde imam, hatip ve müezzin tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁵¹ Köyün mahallesinde Dumlu camii denilen bir cami daha bulunuyordu. Bu cami Halil b. Mustafa tarafından yaptırılmıştı. Yine kendisine ilk defa hatiplik görevi tevcih edilmişti.⁵²

Göçmeli Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1110/1698 tarihlidir. Şaban Ağa tarafından yaptırıldığından kendi adıyla da anılmıştır. Camiye muhtelif tarihlerde hatip, ferraş ve müezzin tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁵³ Aşağı mahallede köylü hayırseverler tarafından yaptırılan bir cami daha vardı. Buradaki cami 1218/1803 yılında kayda girmiştir.⁵⁴

Karaağaç Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1110/1698 tarihlidir. Cami Ca 1221/1806 tarihinde ahali tarafından yeniden inşa edilmiştir. Camiye muhtelif tarihlerde hatip, ferraş ve müezzin tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁵⁵

Kösebucağı Camii: Köyde Erikdibi denilen yerde bulunuyordu. Kızılağaç Camii olarak da anılıyordu. Cami 1111/1699 yılında tescile girmiştir. Camiye muhtelif tarihlerde hatip, ferraş ve müezzin tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁵⁶

Demircili Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1145/1732 tarihlidir. Cami M 1221/1806 tarihinde ahali tarafından yeniden inşa edilmiştir. S 1243/1827 tarihinde Ramazanzâde Mehmed tarafından yeniden yaptırılmış ve bundan dolayı kendisine imam hatiplik görevi tevcih edilmiştir. Camiye muhtelif tarihlerde imam, hatip ve müezzin tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁵⁷

Derbend Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1139/1727 tarihlidir. Cami Z 1203/1789 tarihinde ahali tarafından yeniden inşa edilmiştir. Camiye muhtelif tarihlerde imam ve hatip tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁵⁸

Kuşnağak Camii: 1222/1807 yılında ahali tarafından inşa edilmiştir.⁵⁹

Meri Camii: Belgelerde sık sık Miri olarak da geçmektedir. Köydeki ilk cami kaydı 1110/1698 tarihlidir. Bu cami muhtemelen yaptırının ismiyle Bostancı Hüseyin Camii olarak anılmıştır. Başka bir mahallesinde yine banisine

⁵⁰ VGMA, HD, 1098, s.91.

⁵¹ VGMA, HD, 1088, s.193; VGMA, HD, 1140, s.367; VGMA, HD, 1089, s.28; VGMA, HD, 1090, s.252; VGMA, HD, 1139, s.39; VGMA, HD, 1122, s.104; VGMA, HD, 1131, s.8.

⁵² VGMA, HD, 545, s.111.

⁵³ VGMA, HD, 1118, s.152; VGMA, HD, 1140, s.367.

⁵⁴ VGMA, HD, 545, s.111.

⁵⁵ VGMA, HD, 1118, s.152; VGMA, HD, 1088, s.193; VGMA, HD, 548, s.159; VGMA, HD, 547, s.51; VGMA, HD, 545, s.111; VGMA, HD, 1123, s.41; VGMA, HD, 1122, s.104.

⁵⁶ VGMA, HD, 1140, s.367; VGMA, HD, 1090, s.252; VGMA, HD, 1119, s.111; VGMA, HD, 1117, s.126; VGMA, HD, 1088, s.193; VGMA, HD, 567, s.134; VGMA, HD, 1118, s.152; VGMA, HD, 1122, s.104; VGMA, HD, 1122, s.104; VGMA, HD, 547, s.52.

⁵⁷ VGMA, HD, 1088, s.193; VGMA, HD, 549, s.93; VGMA, HD, 545, s.111.

⁵⁸ VGMA, HD, 1128, s.29; VGMA, HD, 1088, s.193; VGMA, HD, 547, s.51; VGMA, HD, 545, s.91.

⁵⁹ VGMA, HD, 545, s.91.

izafetle Hacı Ali Camii adında bir cami daha vardı. Camiye muhtelif tarihlerde imam, ferraş, müezzin ve hatip tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁶⁰

Kovancılı Camii: Ahali tarafından inşa edilmiştir. Köydeki ilk cami kaydı N 1223/1808 tarihlidir. Bu cami Yukarı Kovancılı'da kayıtlıdır.⁶¹

Göl Camii: Bazı belgelerde Gölköy olarak da anılmaktadır. Köydeki ilk cami kaydı 1131/1719 tarihlidir. Cami Seyyid İbrahim Ağa tarafından inşa edilmiştir. Bu sebeple aynı isimle belgelere yansımıştır. 1223/1808 tarihinde ahali tarafından yeniden inşa edilmiştir. Camiye muhtelif tarihlerde imam, müezzin, ferraş ve hatip tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁶²

Kayaköy Camii: Ahali tarafından inşa edilmiştir. Köydeki ilk cami kaydı Ra 1223/1808 tarihlidir. Alançayırı denilen yerde inşa edilmiştir.⁶³

Salihli Camii: 1199/1785 tarihinde ahali tarafından yeniden inşa edilmiştir. Camiye muhtelif tarihlerde imam ve hatip tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁶⁴

Fizme Camii: 1135/1723 tarihinde ahali tarafından inşa edilmiştir. Camiye muhtelif tarihlerde imam ve hatip tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁶⁵

Güğeş Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1132/1720 tarihlidir. Camiye muhtelif tarihlerde imam, ferraş, müezzin ve hatip tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁶⁶

Serkiz Camii: Belgelerde sık sık Serkeş olarak da anılmaktadır. Burası kaza merkeziydi. Köydeki ilk cami kaydı 1110/1698 tarihlidir. 1158/1745 tarihinde ahali tarafından yeniden yaptırılmıştır. 1185/1771 tarihinde kaza merkezinde Osman Ağa tarafından yaptırılan ve kendi ismiyle anılan bir cami daha bulunuyordu. Yaptırana hatiplik görevi tevcih edilmiştir. Camiye muhtelif tarihlerde imam, ferraş, saka, müezzin ve hatip tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁶⁷

Geyikçelü Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1156/1743 tarihlidir. Camiye muhtelif tarihlerde imam ve hatip tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁶⁸

Erikçelü Camii: İlk cami kaydı 1241/1826 tarihlidir. Ahali tarafından yaptırılmıştır.⁶⁹

Koyunculu Camii: İlk cami kaydı 1243/1828 tarihlidir.⁷⁰

⁶⁰ VGMA, HD, 1128, s.29; VGMA, HD, 1140, s.367; VGMA, HD, 1139, s.39; VGMA, HD, 1090, s.252; VGMA, HD, 1088, s.193; VGMA, HD, 1140, s.367; VGMA, HD, 545, s.91.

⁶¹ VGMA, HD, 545, s.91; VGMA, HD, 548, s.159.

⁶² VGMA, HD, 545, s.91; VGMA, HD, 1088, s.193; VGMA, HD, 1117, s.126; VGMA, HD, 1090, s.252; VGMA, HD, 1122, s.104.

⁶³ VGMA, HD, 545, s.91; VGMA, HD, 549, s.93.

⁶⁴ VGMA, HD, 547, s.51; VGMA, HD, 548, s.159; VGMA, HD, 567, s.134; VGMA, HD, 1117, s.126.

⁶⁵ VGMA, HD, 1118, s.152; VGMA, HD, 547, s.51; VGMA, HD, 548, s.159.

⁶⁶ VGMA, HD, 1118, s.152; VGMA, HD, 1122, s.104; VGMA, HD, 1090, s.252; VGMA, HD, 567, s.134; VGMA, HD, 1088, s.193; VGMA, HD, 567, s.134; VGMA, HD, 547, s.51.

⁶⁷ VGMA, HD, 1080, s.193; VGMA, HD, 1089, s.28; VGMA, HD, 1117, s.126; VGMA, HD, 1090, s.252; VGMA, HD, 1128, s.29; VGMA, HD, 1140, s.367; VGMA, HD, 1122, s.104; VGMA, HD, 1118, s.152; VGMA, HD, 548, s.159; VGMA, HD, 547, s.52.

⁶⁸ VGMA, HD, 1122, s.104; VGMA, HD, 548, s.159.

⁶⁹ VGMA, HD, 549, s.93.

Güneycik Camii: Köydeki ilk cami kaydı 1134/1722 tarihlidir. Osman Bey tarafından yaptırılmıştır. Camiye muhtelif tarihlerde imam ve hatip tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁷¹

Karaoğlu Camii: İlk cami kaydı 1154/1741 tarihlidir.⁷²

Tekke Camii: İlk cami kaydı 1138/1726 tarihlidir. Camiye muhtelif tarihlerde imam, müezzin ve hatip tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁷³

Halilbeyli Camii: İlk cami kaydı 1138/1726 tarihlidir. Bu kayıta camiye meremmetçi tevcih edilmiştir.⁷⁴

Geriş Camii: Serkis'in muhtemelen mahallesi konumundaydı. İlk cami kaydı 1167/1754 tarihlidir. Camiye muhtelif tarihlerde imam ve hatip tevcihi gerçekleştirilmiştir.⁷⁵

Türbealanı Camii: İlk cami kaydı 1187/1773 tarihlidir.⁷⁶

Aşağialan Mescidi: İlk mescit kaydı 1139/1727 tarihlidir.⁷⁷

Kuz Camii: İlk mescit kaydı 1130/1718 tarihlidir. İlginç şekilde daha sonra herhangi bir kayda rastlanmaz.⁷⁸

Heybetullah Zaviyesi: Zaviye Serkis kazası merkezinde bulunuyordu. 1131/1719 tarihinde kayda yansımıştır. "Avam-ı nasdan Mehmed ve Ali almağla ref'inden" müdahaleyle ehil olan Şeyh Osman'a zaviyedarlık görevi tevcih edilmişti.⁷⁹

19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Fatsa nahiyesinde 5 medrese, 71 cami, 1 mescit, 36 imam, 48 hatip, 11 müderris, 72 mektep bulunuyordu. Ünye kazasında ise 2 medrese, 49 cami, 1 tekke, 12 imam, 55 hatip, 2 müderris, 79 mektep bulunuyordu.⁸⁰ 20. yüzyılın başında sayılar Ünye kazasında 7 cami, 9 medrese, 1 tekke, 102 mektep, tüm kaza sınırlarında 95 cami, 5 mescid, 6 medrese, 96 mektebe ulaşmıştı.⁸¹

Görevliler

İmam, hatip, müezzin ve müderris Serkis, Meydan ve Keşderesi kazalarında (Kumru ve Korgan) bulunan dinî yapılarda karşımıza çıkan başlıca görevlilerdi.⁸² Genellikle büyük camilerin bulunmadığı bölgede ferraş, abkeş, saka, meremmetçi, türbedar ve zaviyedar gibi yardımcı görevliler nadiren karşımıza çıkar. Bunlar arasında yer alan su getirmekle görevli abkeş ve saka,

⁷⁰ VGMA, HD, 549, s.93.

⁷¹ VGMA, HD, 1088, s.193; VGMA, HD, 1090, s.252; VGMA, HD, 1118, s.152.

⁷² VGMA, HD, 1088, s.193.

⁷³ VGMA, HD, 1091, s.54; VGMA, HD, 1139, s.77.

⁷⁴ VGMA, HD, 1091, s.54.

⁷⁵ VGMA, HD, 1090, s.25; VGMA, HD, 1122, s.104.

⁷⁶ VGMA, HD, 1123, s.41.

⁷⁷ VGMA, HD, 1128, s.29.

⁷⁸ VGMA, HD, 1118, s.152.

⁷⁹ VGMA, HD, 1118, s.152.

⁸⁰ Emiroğlu, a.g.e., C: 1, s.157.

⁸¹ Emiroğlu, a.g.e., C: 21, s.422-423.

⁸² VGMA, HD, 1088, s.193; VGMA, HD, 1140, s.367.

tamirle görevlendirilen meremmetçi dikkat çekici örneklerdir.⁸³ Bölgede görev yapma izni verilen bir sünnetçi kaydı da belgelere yansımıştır. Kayda göre Serkiz kazası köylerinde sünnetçilik yapma görevi Yakutoğlu Ahmed'e tevcih edilmiştir.⁸⁴

Görev tevcihleri “lâzım olmağla”, “tecdid”, “ibka”, ve “inayeten” yapılyordu. Genellikle ilk atama, padişah cülusu veya kaybedilen beratın yenilenmesi durumlarında gerçekleştirilen tevcihler “tecdid” (yenileme) olarak ifade ediliyordu. Serkiz camiinde “...müezzin olmayıp lâzım ve mühim olmağla işbu Hüseyin Halife'ye tevcih ricasına nâibi Mevlâna Esseyid Süleyman Efendi arzıyla bin yüz yetmiş senesi Şaban-ı şerifinin otuzuncu günü tarihli arz mucibince tevcih” edilmişti.⁸⁵ Ölüm, ferağ (rıza ile çekilme) ve kasr-ı yed durumlarında “mahlûlünden tevcih” ediliyordu. “Nâ-ehil, nâ-müstehak, gadri külli, sühil, tarık-ı hizmet, muattal olma, mefkûd” gerekçeleriyle görevden alma (ref) sonrası yapılan atamalara da rastlanılır. Örneğin Göl camiinde hatip Ali Halife “...terk-i hizmet idüb yeri hali ve muattal olmağla Ahmet Halife'ye mezbûrun ref'inden” tevcih edilmişti.⁸⁶ Personelin görevine devam etmesi ve haksız atamanın düzeltilerek eski personelin görevine iadesi “ibka” olarak ifade ediliyordu. Böyle bir örnekte Güneycik köyünde imam hatip Mustafa “nâ-ehil olduğundan maâda şerîr-i ağmaz olmağla ref'inden beratı Ömer'e” ibka edilmişti.⁸⁷

Meydan, Keşderesi ve Serkis kazalarında görevlilere genellikle “bî-berat, zâyî-i berat, tecdid-i berat” gerekçeleriyle berat verilmiştir. Serkiz camiinde hatip Osman Halife “...berat-ı atik tecdid için gelir iken zâyî olmağla mucibince geri zâyiden” tevcih edilmişti.⁸⁸ Berat kaybı, görevi terk veya haksız berat

⁸³ VGMA, HD, 1098, s.91. L 1114/1703. “Meydanda Kumlu camiinde nim akçe ile abkeş Ömer bî-berat inayet”; VGMA, HD, 1118, s.152. B 1132/1720. Serkeş camiinde “...nim akçe ile saka Mehmed fevtinden oğlu Osman'a inayet”; VGMA, HD, 1118, s.152. Ca 1131/1719; VGMA, HD, 1091, s.54. Z 1138/1726. Halilbeyli köyü camiinde “...meremmetçi Mustafa fevtinden nim akçe ile Hüseyin'e inayet”.

⁸⁴ VGMA, HD, 1142, s.109. I 1223/1808. “Serkiz kazası kurralarında ve gayride hitam etmek için sünnetçilik müceddeden Yakutoğlu Ahmed Usta'ya”; Ertan Gökmen, “Hurufat Defterlerine Göre Demirci Kazası ve Köylerinde Cami ve Mescitler (1690-1830)”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.3, sy. 2, 2005, s.32-56.

⁸⁵ VGMA, HD, 1090, s.252. Ş 1170/1757; VGMA, HD, 1128, s.29. R 1139/1726. Serkiz'de camide müezzin olmayıp “...lâzım olmağla Molla İshak Halife'ye inayet”; VGMA, HD, 1128, s.29. S 1140/1727. Serkiz'de Aşağalan'da “...müceddeden bina edilen mescide Mehmed Halife inayet.”; VGMA, HD, 1154, s.44. “Berat-ı cülûs-ı hümayûn sene 11 B 1203”/1789; VGMA, HD, 1089, s.28. C 1184/1770; VGMA, HD, 555, s.216. Ş 1231/1816. “Gemenos karyesinde ahali-i karye bâ-izn-i hümayûn müceddeden bina ve minber vaz' eylediği camiine hatip nasb ve ta'yin olunmak lâzım”.

⁸⁶ VGMA, HD, 1117, s.126. Ca 1178/1764; VGMA, HD, 1128, s.29. Ra 1139/1727. Serkiz camiinde hatip olan Hüseyin “...terk-i hizmet olmağla ref'inden görev Osman Halife'ye” verilmişti.

⁸⁷ VGMA, HD, 1088, s.193. M 1145/1732.

⁸⁸ VGMA, HD, 1090, s.252. 1170/1756; VGMA, HD, 548, s.159. S 1206/1791. Geyikçelü köyü camiinde “...hatip Mustafa'ya zâyiden inayet” edilmişti.

ettirmelerde tevcihler genellikle ferman ile gerçekleştiriliyordu. Bunlar arasında görev bıraktırılan, görevini terk eden veya kendi isteğiyle (feragat, ferağ) görevini bırakan örneklere de rastlanıyor. Karaağaç camiinde hatiplik görevi “Esseyid Hasan ferağından oğlunun oğlu Seyyid Abdullah’a ba-berat tevcih” edilmişti.⁸⁹ Yine Kösebucağı camii hatibi Ömer “terk-i hizmet olmağla ref’inden Ahmed Halife’ye tevcih” edilmişti.⁹⁰ Görev değişiklikleri, görev almak isteyenlerin veya ahalinin arzuhalleriyle veya kazaların arz yetkisine sahip vakıfları idare etmekle görevli kadı ve naiblerin arzlarıyla gerçekleşiyordu.⁹¹ Örneğin Güneycik camiinde imam hatip Mustafa “..nâ-ehil olduğundan maâda şerir-i ağmaz olmağla ref’inden berati Ömer’e” tevcih edilmişti.⁹² Köylü de atamalarda etkili oluyordu. Göğceli Aşağı mahallede ahali tarafından inşa edilen camiye imam hatip “...lâzım olmağla karye-i mezbûr sükkânından cümlenin muhtarı Mustafa’ya hasbi bâ-arzuhal merkûma tevcih” edilmişti.⁹³

Görevlilerin vefatı veya görevden ayrılması durumunda görev öncelikli olarak erkek evlada, kardeşe veya yeğen gibi yakın akrabalara tevcih ediliyordu.⁹⁴ Hatta, çocuk küçükse büyüyene kadar geçici olarak görev vekile veriliyor, büyüyünce görev çocuğa iade ediliyordu. Örneğin Tepealan camiinde hatip Hasan vefat ettiğinden “..sulbi sağır oğlu Mehmed b. Hasan nâib Halil arz etmeğın cihet-i mezkûre mutlaka evlada verile gelen cihâttan olmakla hizmet-i lâzimesini eda eylemek üzere sulbi sağır-i mezbûre tarafından mahallinde huzur-ı şer’de vekil nasbıyla hitabet-i mezkûre müteveffa babası mahlûlünden ber mucib-i meşrût oğlu sağır Mehmed’e tevcih” edilmişti.⁹⁵ Ancak soyun sona ermesi veya liyakatli kimse bulunmaması durumunda görev akrabalarına öncelik tanınarak aile dışına geçiyordu. Görevli atamaları tımar veya maaşlı diğer memurluklar gibi işlem görüyordu. Babası veya dedesinin görevi oğlunun hakkı olarak görülüyordu. Dolayısıyla öncelikli olarak oğlunun ataması gerçekleştiriliyordu. Derbend camiinde imam hatip Mehmed’in ölümünden sonra görev oğlu Osman’a verilmişti.⁹⁶ İşleyişe işaret eden çok sayıda örnek

⁸⁹ VGMA, HD, 1123, s.41. S 1188/1774; VGMA, HD, 1090, s.252. Ş 1170/1757. Güneycik camiinde hatip Ömer Halife “...kendi hüsn-i rızasıyla erbab-ı istihkakdan Mehmed Halife’ye kasr-ı yed” edilmişti; VGMA, HD, 1122, s.104. C 1156/1743; VGMA, HD, 1090, s.252. C 1168/1755. Göl camiinde Miralay Seyyid İbrahim Ağa camiinde “...hatip Mehmed kasr-ı yedinden oğlu Ahmed’e” tevcih edilmişti ve Ra 1172/1758 tarihli diğer belge; VGMA, HD, 547, s.51.

⁹⁰ VGMA, HD, 1122, s.104. Za 1158/1745.

⁹¹ VGMA, HD, 1123, s.41. Ş 1187/1773. Türbealan camiinde “...müezzin olan Hüseyin fevt-i mahlûlünden Mahmud nâib Abdullah arzıyla tevcih buyuruldu”.

⁹² VGMA, HD, 1088, s.193. M 1145/1732.

⁹³ VGMA, HD, 545, s.111. 21 Ra 1222/1807.

⁹⁴ VGMA, HD, 1090, s.252. Za 1172/1759.

⁹⁵ VGMA, HD, 555, s.216. Z 1237/1822; VGMA, HD, 1118, s.152. M 1135/1722. Karaağaç camiinde “...müezzin Mehmed ferağından oğlunun oğlu Hasan’a” tevcih edilmişti; VGMA, HD, 1088, s.193.

⁹⁶ VGMA, HD, 545, s.111. Za 1222/1807; VGMA, HD, 545, s.111. S 1223/1808. Göl köyünde hatip olan Esseyid Mustafa “...bilâveled fevt-i mahlûlünden babası Osman b. Abdullah’a bilâveled fevti vâki ise inayet” edilmişti; VGMA, HD, 545, s.111. Ra 1223/1808. Kayaköy

bulunmaktadır. Yine başka bir örnekte Salihli köyünde Ramazanzâde Mehmed adındaki hayırseverin yaptırdığı camide imam hatip olan "...bani-i mezbûr Ramazanzâde Mehmed mutasarrıf olduğu ciheteyn-i mezkûreteyn ferağından torunları Osman b. Ömer ve Mustafa b. Süleyman nam kimesnelere feragat ve kasr-ı yed edüb yedlerinde olan büyükbabaları atik beratı mucibince merkûmdan Osman b. Ömer ve Mustafa b. Süleyman" a tevcih edilmişti.⁹⁷ Aile arasındaki geçişler zamanla kapalı sisteme dönüşmüştür. Geçerli kural şöyle ifade ediliyordu. "...imam ve hatib olan Ahmed b. Hüseyin fevt oldukda eğerce sulbi oğlu mevcûd olub ve ber vech-i kanun hazret-i cihandâri babası mahlûlünden oğluna tevcih olunması emredilmiş ise de oğlu mecnûn..." olduğundan başkasına tevcih edilmiştir. Dedenin veya babanın beratıyla torunu görev alabiliyordu. Bunun birçok örneğine rastlamak mümkündür. Kovancılı camiinde hatip Mustafa'nın ölümünden sonra görev Hüseyin ve Mehmed adındaki oğullarına tevcih edilmişti.⁹⁸

Kumru'da ortaklaşa tevcihler de gerçekleştirilmiştir. Örneğin ahali tarafından yaptırılan Karaağaç camiinde görev "...hasbi hatip olan Esseyid Ali fevt sulbi oğulları Esseyid Ali ve Esseyid Mehmed nam yine Esseyid Ali nam karındaşlara iştiraken" tevcih edilmişti.⁹⁹ Tevcihlerde halkın tercihi önemli bir etkendi. Atamalarda halkın tercihi göz önünde bulunduruluyor, memnuniyetsizlik durumunda personel değiştiriliyordu. Göğceli Aşağı mahallede "...ahalinin müceddeden binası camide imam hatip lâzım olmağla karye-i mezbûr sükkânından cümlelerin muhtarı Mustafa'ya hasbi bâ-arzuhal merkûma tevcih..." edilmişti.¹⁰⁰ Bütün bu tevcihlerde liyakat önemli bir etkendi. Görevlinin liyakatsiz olduğu anlaşıldığında yerine başkası atanıyordu. Örneğin Karaağaç camiinde müezzin Hasan "cahil olmağla ref'inden" görev Mehmed'e tevcih edilmişti.¹⁰¹

Belgeler tevcihlerde sık sık anlaşmazlıklar yaşandığını gösteriyor. Bunlar genellikle usulsüz tevcihler olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Meri köyünde hatip olan Himmet'in vefatından sonra yerine oğlu Mustafa'nın geçmesi gerekirken "...ashab-ı ağrazdan Mahmud b. Osman nam kimesne hilafına inha bir takrîb kendi üzerine tevcih ve berat ettirüb merkûmu gadr-i külli ve babası nan-paresinden mahrûm etmekle hilaf-ı inha berat..." ettirmiş,

Alaçayırı camiinde imam hatip olan Emrullah b. Ömer'in ölümünden sonra görev "kebir oğlu Ömer b. Emrullah'a" verilmişti.

⁹⁷ VGMA, HD, 549, s.93. S 1243/1827.

⁹⁸ VGMA, HD, 549, s.93. Ca 1243/1827; VGMA, HD, 1090, s.252. Ra 1172/1758. Göl camiinde hatip olan Ahmed "...fevt olmağla mahlûlünden oğlu Ali Halife'ye babası beratı mucibince tevcih" buyurulmuştu; VGMA, HD, 547, s.52. Ca 1199/1785.

⁹⁹ VGMA, HD, 545, s.111. 1222/1807; VGMA, HD, 549, s.93. Ş 1238/1823. Kösebucağı camiinde hatip Mehmed b. Mehmed vefatından "...sulbi oğulları Hüseyin ve Ali b. Mehmed nam karındaşları iştiraken babaları beratı mucibince vâki ise şartıyla..." tevcih buyuruldu.

¹⁰⁰ VGMA, HD, 545, s.111. 21 Ra 1222/1807.

¹⁰¹ VGMA, HD, 1118, s.152. M 1135/1722.

durumun anlaşılmasıyla görevden alınmıştı.¹⁰² Haksız atamalar genellikle merkezde soruşturmadan geçiyordu. Örneğin Karaağaç köyü camiinde hatip Esseyid Ali, babası Seyyid Abdullah'tan devraldığı görevi, görevle ilgisi olmayan Mustafa'nın Esseyid Ali'nin vefat ettiğini ileri sürerek Serkiz kazası naibi Seyyid Osman arziyle haksız şekilde kendine berat ettirmesi üzerine arzuhal sunmuş, bunun üzerine yapılan soruşturmada İstanbul'da misafir bulunan kaza halkından Ömer, Seyyid İsmail, Çelebi b. Seyyid Ali ve Molla Mustafa b. İbrahim'in şahitlikleriyle yapılan haksızlığın anlaşılması üzerine görev yeniden Seyyid Ali'ye Anadolu kazaskeri Mehmed Emin Efendi'nin ilamı ve buna binaen çıkarılan fermanla iade edilmiştir.¹⁰³ Yine Kayaköy köyünde Alançayı camii imam hatibi Emrullah b. Ömer'in vefatından sonra oğulları Ömer ve Emrullah'a "ber veçh-i iştirak" tevcih olunmak gerekirken Ömer'in imam hatiplik cihetlerini kendi üzerine tek başına tevcih ettirip "...karındaşı merkûm Emrullah'a gadr-i külli ve babası nan-paresinden mahrûm etmekle ciheteyn-i mezkûreteyn nısf hisseleri babası müteveffa-yı merkûmun ve karındaşı mezbûr Ömer'in ref'inden nâibi Seyyid Mehmed arzıyla..." Emrullah'a tevcih edilmişti.¹⁰⁴

Bölgede büyük gelirli vakıfların bulunmayışı sebebiyle yüksek ücretli vakıf çalışanına rastlanmaz. Kumru vakıflarında görevliler yevmiye (günlük) 0,5-1 akçe arasında değişen oranlarda ücretler almışlardır. Bunlar arasında birden fazla görev verilenler de bulunuyordu. Bu görevliler çoğunlukla imam, hatip, bazen de bunlara eklenen müezzin görevlerini beraber yürütüyorlardı. Personel arasında çok sayıda kişi karşılıksız (hasbi) görev yapıyordu. Bunlar arasında yeterli vakıf gelirlerine sahip cami personellerinin de yer alması gelir yetersizliğinden ziyade bunun bilinçli bir tercih olduğunu gösteriyor (Tablo bkz.) Belgelerde karşımıza sıkça "hasbî" olarak çıkan kayıt, Kuran okuma, imam ve müezzinlik gibi görevlerin ücretini vakıf gelirinden tahsil etmeyerek karşılıksız yerine getirmeyle ilişkili görünüyor. Bunun da en önemli

¹⁰² VGMA, HD, 545, s.111. Ş 1223/1808; VGMA, HD, 548, s.159. C 1203/1789. Yine Fizme camiinde hatip Mahmud b. Mehmed'in babasından intikal eden görevine "...dahl ve taarruz icab etmez iken ecâ nibden Halil nam kimesne "fevt oldu"..." diyerek üzerine berat ettirmiş, "...merkûma gadr-i külli etmekle mezbûr Halil'in ref'inden merkûm Mahmud b. Mehmed Sadık'a Habsmana nâibi İbrahim arzıyla..." geri tevcih edilmişti.

¹⁰³ VGMA, HD, 548, s.159. Za 1203/1789.

¹⁰⁴ VGMA, HD, 549, s.93. L 1239/1824; VGMA, HD, 567, s.134. Ra 1224/1809. Gügez camiinde hatip Ömer'in vefatıyla Mehmed Emin'e tevcih olunmak gerekirken Hüseyin kendi üzerine tevcih ettirip Mustafa adına ferağ etmiş, "...merkûm Mehmed Emin'e gadr-i külli ve babası nan-paresinden mahrûm etmekle hitabet-i mezkûre babası mahlûlünden ve merkûm Mustafa'nın ref'inden mezbûr Mehmed Emin'e nâibi Seyyid Mehmed arzıyla tevcih buyuruldu"; VGMA, HD, 567, s.134. Z 1223/1809. Kösebucağı camisi hatibi Mehmed'in vefatıyla "...oğlu Mehmed mevcûd iken sulbi olmak hasebiyle ecâ nibden Seyyid Ali nam kimesne müteveffanın "bilâveled fevt oldu" deyu hitabet-i mezkûreye hilaf-ı inha bir takrib üzerine berat ettirüb merkûma gadr-i külli ve babası nan-paresinden mahrûm etmekle hilaf-ı inha berat ettirüb mezbûrun ref'inden babası merkûmun mahlûlünden nâibi Mehmed arzıyla oğlu Mehmed b. Mehmed'e tevcih buyuruldu".

gerekçelerinden biri ibadet karşılığında alınan ücretin caiz olmayacağı düşüncesidir.¹⁰⁵ Bu görüşün karşısında yer alanlar imam ve müezzin gibi görevlerin para karşılığı yapılmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Özellikle Hurufat defterlerinde “hasbî” vurguları bu tartışmaların bir parçası olsa gerektir. Görevler genellikle ömür boyu yürütülüyordu. Ancak kendi isteğiyle görevden feragat yaygın bir yöntemdi.

19. yüzyılda büyük oranda mevcut işleyişini devam ettiren teşkilatta personellere de ulaşılmaktadır. Bu durum modernleşme çabalarının dini teşkilata henüz yansımadağı bir dönem hakkında bilgi edinmemizi sağlıyor. Ağcaalan ve Karaçalı köylerinin müderris kayıtları buraların bu yüzyılda eğitim merkezi kimliğiyle ön plana geçtiğini gösteriyor. Ağcaalan’da Ahmed Efendi, Karaçalı’da Abdullah Efendi müderris olarak görev yapıyorlardı. Muhtemelen bu köyler çevre yerleşimlerden öğrenci çekiyordu. Yine Meydan ve Serkis kazalarındaki cami personel listeleri de teşkilatın mevcut işleyişini aynen devam ettirdiğini gösteriyor.¹⁰⁶

Vakıfların Gelirleri

Osmanlı’da birçok dinî yapının inşası ve personel masraflarının karşılanması kırsalda çoğunlukla para vakıflarıyla karşılanmıştır. Kırsal bir alanı temsil eden Korgan ve Kumru’da bölgenin dağlık ve kentleşmenin sınırlı olması sebebiyle büyük gelirlere sahip vakıflara rastlanmaz. Bu boşluk para vakfı yoluyla doldurulmuştur. Bu tür para vakıfları vakfedilenin tamamının ya da bir bölümünün para olduğu vakıflardır.¹⁰⁷ Vakfedilen bu paralar, mudarebe şirketi, ticarî kredi ve istirbah yoluyla tahsis edilebilmektedir. Vakfedilen paranın ana sermayesi korunarak elde edilen geliri kurumun ihtiyaçları, vakıf mütevellisinin maaşı, vakıf binası inşası ve tamiri, fakirler ve personelin maaşları için harcanmaktaydı.¹⁰⁸

Korgan ve Kumru’da dinî kurumların ve çalışanların finansmanının neredeyse tamamı para vakıflarıyla karşılanıyordu. Vakıflar genellikle ahali veya bey, efendi ve ağa ünvanlı itibarlı ve varlıklı kişiler tarafından tesis edilmiştir. Bu kişiler nakit paralarını camilere finansman sağlamak üzere kurulan para vakıflarına tahsis etmişlerdir. Vakfiyelere tahsis edilen ana para %

¹⁰⁵ Abdullah Kavalcıoğlu, “16. Yüzyıl Osmanlısında Kur’ân Okuma Karşılığı Ücret Alma Tartışmaları: Birgivi Zeyrekzâde Örneği”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, S: 54, 2020, s.303-328; M. Ertuğrul Düzdağ, Kanuni Devri Şeyhülislamı Ebussuud Efendi Fetvaları, Kapı Yayınları, İstanbul 2018, s.177.

¹⁰⁶ BOA, NFS.d., 977, s.63-114. 1250/1834.

¹⁰⁷ Ahmed Akgündüz, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, OSAV, İstanbul 2003, s.384-385; Cafer Çiftçi, “18. Yüzyılda Bursa’da Para Vakıfları ve Kredi İşlemleri”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C.23, sy.36, 2004, s.79-102; Mehmet Demiryürek, “Kıbrıs Şer’iye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Kıbrıs’ta Kurulan Para Vakıfları (Vakf-ı Nukud)”, *Turkish Studies C: 4*, S: 8 2009, s.1015-1043.

¹⁰⁸ Akgündüz, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, s.284-285; Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2012; Kavalcıoğlu, *a.g.m.*, ss.307-308.

15 gibi en üst yasal sınırdan nemaya verilmiş, bundan elde edilen gelirler harcanmıştır.

19. yüzyılda devlet taşradaki vakıflar üzerindeki kontrolünü artırmıştır. 1254/1838 yılında Canik Sancağı kazalarında cami ve mescitler ile bunlara gelir sağlayan vakıflar merkezin emri ile esaslı bir teftiştten geçirilmiştir. Padişah imamlık görevinde bulunan Mustafa Efendi'yi sancağın kaza ve köylerinde tesis edilen vakıfların kaydı, gelir ve giderlerinin belirlenmesi, yolsuzluk yapan mütevellilerin görevden alınması, tamirlerin yaptırılması, camiler, mescitler, mektepler, medreseler ve buralardaki personelleri teftiş etmek üzere görevlendirmişti. Daha sonraki yıllarda ayrıntılı muhasebe kayıtlarının varlığı vakıfları kontrol politikasının aralıksız devam ettiğini gösteriyor.¹⁰⁹

Bu teftişler sırasında tutulan 1262/1845 tarihli vakıf muhasebe kayıtları Keşderesi, Meydan ve Serkis kazalarında belgelere yansıyan başlıca para vakıfları ve muhasebeleri hakkında az da olsa bilgi edinmemizi mümkün kılıyor. Bu kayıtlara göre kazalardaki başlıca vakıflar şu şekildedir:

Fatsa kazasındaki Çeşmelerin Suyolları Tamiri Vakfı: Bu vakıf kazadaki çeşmelerin tamiri için tahsis edilmişti. Vakfın sermayesi 368 kuruş, neması 55 kuruştı. Vakfın toplam geliri dükkân ve arsa kira gelirleriyle birlikte yıllık 204 kuruşa ulaşıyordu. Masraflar 215 kuruştı.

Nefs-i Serkis Camii Vakfı: Vakfın sermayesi 486 kuruş, yıllık neması 72 kuruştı. Caminin harcamaları 5 kuruştı.

Kargucak Camii Vakfı: Sermayesi 25 kuruş, yıllık neması 19 kuruştı. Caminin harcamaları 2 kuruştı.

Korgan Camii Vakfı: Sermayesi 121 kuruş, yıllık neması 38 kuruştı. Cami harcamaları 1 kuruştı.

Batari Köyü Camii Vakfı: Sermayesi 20 kuruş, yıllık neması 25 kuruştı. Cami harcamaları 1 kuruştı.¹¹⁰

Sonuç

Bu incelemede Hurufat defterlerindeki kayıtlardan hareketle Keşderesi, Meydan ve Serkis kazalarında yapılan dinî eserler ve buralarda vazifeli personeller incelenmiştir. Korgan ve Kumru çevresinde dinî yapılaşma 17. yüzyılın sonunda gerçekleşmiştir. Keşderesi, Meydan ve Serkis kazalarında çoğunluğunu cami ve mescitlerin oluşturduğu çok sayıda dinî yapı hizmet veriyordu. Bu eserlerin kurucularının büyük çoğunluğunu köylüler, bunlar dışındakileri ise ağa ve efendi gibi toplumun üst tabakasına mensup kişiler oluşturuyordu. Kurulan vakıflar arasında camiler ve mescitler çoğunlukta. Cemaatin artması veya yapıların yıkılması durumunda, camiler ve mescitler hayır sahibi kişiler ve ahali tarafından yeniden inşa edilmiştir. Bu camilerin ve personellerin masraflarını karşılamak üzere hayırsever kişiler tarafından para vakıfları da kurulmuştur. Vakfedilen bu paralar İslam hukukuna uygun şekilde

¹⁰⁹ BOA, MŞH.ŞSC., 8947, s.104. C 1254/1838 Ünye Kadı Sicili

¹¹⁰ BOA, EV.d., 12983. 1262/1845.

düzenlenmiş bir çeşit gelir sistemiyle başkalarına borç vererek değerlendirilmiş ve elde edilen gelirler, cami ve mescitlerin bakım ve onarımına ve hizmet personelinin maaşlarının karşılanmasına harcanmıştır.

Hurufat kayıtlarında atamalarla ilgili usulsüzlükler ve köylüler arasında mevcut çekişmeler hakkında da önemli bilgiler bulunmaktadır. Beratla bir kişinin üzerinde olan bir görevin bir başka kişi üzerine kaydettirilmesine sıkça rastlanmaktadır. Personelin çoğunluğunu imam, hatip ve müezzinler oluşturuyordu. Bunlar arasında birden fazla görevi üzerinde bulunduranlar da vardı. Kazalarda dinî kurumlarda hizmet gören personel kadı ve naib arzı ile atanıyordu. Bu görevlere getirilen kişilerin köylüler tarafından seçildiği örneklere rastlanmaktadır. Görevler ömür boyu devam ediyor, görevler genellikle babadan oğula geçiyordu. Ölen kişinin çocuksuz vefatı durumunda görev aile dışına intikal ediyordu. İmam hatip atamaları tımar düzenine benzer şekilde işletilmiştir. Baba ve dedenin görevi soyun hakkı sayılmıştır. Dolayısıyla görev öncelikli olarak erkek evlada intikal ettirilmiştir. Görev erkek evlat bulunmaması durumunda yakın akrabaya veya aile dışına intikal ediyordu. Bu kayıtlar bize çok da yabancı olmadığımız kendine has bir düzenin işlemekte olduğunu göstermektedir.

KAYNAKLAR

1-Arşiv Kaynakları

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

-NFS.d., (Nüfus Defterleri) 977; 1003; 1033.

-EV.d. (Evkaf Defterleri), 12983.

-MŞH.ŞSC. (Meşihat Şeriyeye Sicilleri Defterleri, Ünye Kadı Sicili), 8947.

VGMA (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi)

-HD, (Hurufat Defteri) 545; 547; 548; 549; 555; 567; 1080; 1088; 1089; 1090; 1091; 1098; 1117; 1118; 1119; 1122; 1123; 1128; 1131; 1139; 1140; 1142; 1154.

İBB Atatürk Kıtaphı

-Hat.1084.

2-Kitap ve Makaleler

AKGÜNDÜZ, Ahmet. "Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri". *Türkler*, C:10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.447-460.

———. *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*. OSAV, İstanbul 2013.

AKINCI, Halis. *Hurufat Defterlerine Göre Kır-ili Kazası*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2007.

ALKAN, Mustafa. “Türk Vakıf Tarihi Araştırmaları Açısından Hurufat Defterleri: Adana Örneği”. *Kongreye Sunulan Bildiriler 2006*, IV. Cilt, 1.Kısım, Ankara 2010, ss.825-842.

BAYKARA, Tuncer. *Osmanlı Taşra Teşkilatında XVIII. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu)*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1990.

BEYAZIT, Yasemin. “Hurufat Defterlerinin Şehir Tarihi Araştırmalarındaki Yeri”. *History Studies C: 5*, S: 1, 2013, ss.39-69.

ÇAKAR, Enver. “Hurufat Defterlerine Göre 18. Yüzyılda Palu”. *Vakıflar Dergisi*, S: 49, 2018, ss.21-40.

ÇAKAR, Enver ve Celalettin Uzun. *Hurufat Defterlerinde Harput (1690-1812)*, Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, Elazığ 2017.

ÇAL, Halit. “1192 Numaralı 1696-1716 Tarihli Hurufat Defterine Göre Yunanistan’daki Türk Mimarisi”. *Erdem*, S: 58, 2010, ss.93-242.

ÇİFTÇİ, Cafer. “18. Yüzyılda Bursa’da Para Vakıfları ve Kredi İşlemleri”. *Tarih Araştırmaları Dergisi C: 23*, S: 36, 2004, ss.79-102.

DEMİRTAŞ, Hasan. “Vakıf Araştırmalarında Kaynak Olarak Hurufat Defterleri: Kangırı Örneği”. *Vakıflar Dergisi*, S: 37, 2011, ss.47-92.

DEMİRYÜREK, Mehmet. “Kıbrıs Şer’iye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Kıbrıs’ta Kurulan Para Vakıfları (Vakf-ı Nukud)”. *Turkish Studies C: 4*, S: 8, 2009, ss.1015-1043.

DÜZDAĞ, M. Ertuğrul. *Kanuni Devri Şeyhülislamı Ebussuud Efendi Fetvaları*. Kapı Yayınları, 2018.

EMİROĞLU, Kudret. *Trabzon Vilayeti Salnamesi 1869*. C. 1. Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı, Ankara 1993.

———. *Trabzon Vilayeti Salnamesi 1877*. C. 9. Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı, Ankara 1995.

———. *Trabzon Vilayeti Salnamesi 1890*. C. 18. Ankara: Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı, 2008.

———. *Trabzon Vilayeti Salnamesi 1903*. C. 21. Ankara: Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı, 2008.

GEDİKLİ, Fethi. “Kaza”. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C: 25, Ankara 2022, ss.117-119.

GÖKMEN, Ertan. “Hurufat Defterlerine Göre Demirci Kazası ve Köylerinde Cami ve Mescitler (1690-1830)”. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C: 3, S: 2, 2005, ss.21-56.

İPEK, Nedim. “Canik Sancağı’nın Nüfusuna Dair Bir Değerlendirme”. *On dokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, C: 12, S: 1, 1999, ss.24-45.

KAVALCIOĞLU, Abdullah. “16. Yüzyıl Osmanlısında Kur’ân Okuma Karşılığı Ücret Alma Tartışmaları: Birgivi Zeyrekzâde Örneği”. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, S: 54, 2020, ss.303-328.

KUL, Eyüp. *Osmanlı Döneminde Rize (Fetihten 19. Yüzyıla)*, Libra Yayıncılık, İstanbul 2020.

———. “Rize Şehri’nin Türk-İslam Beldesine Dönüşüm Sürecinde Vakıfların Rolü”. *Başlangıçtan 19. Yüzyıla Rize Tarihi*, Ed. Burak Gani Erol, Ali Güveloğlu, Eyüp Kul, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, Rize 2020, ss.216-266.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*. TTK, Ankara 2018.

NALDAN, F. “Hurufat Defterlerine Göre 17. ve 18. Yüzyıllarda Gercanis’de (Refahiye) Bulunan Vakıf Eserler”. *Vakıflar Dergisi*, S: 53, 2020, ss.115-131

ÖZ, Mehmet. “Tahrir Defterlerine Göre Canik Sancağında Nüfus 1455-1643”. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S: 6, 1991, ss.173-205.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin ve Ünal Üstün. *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I: 1455 Tarihli Tahrir Defteri*. TTK, Ankara 1992.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin ve Ünal Üstün. *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları II: 1485 Tarihli Tahrir Defteri/*. TTK, Ankara 2002.

———. “Osmanlılar Döneminde Türk Vakıfları ya da Türk Hayrat Sistemi”. *Osmanlı*, C: 5, Ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, ss.17-33.

———. “Vakıf”. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C: 42. İstanbul 2012, ss.479-486.

EKLER**Meydan, Serkis ve Keşderesi kazalarında Osmanlı Dönemi Dinî Yapılar ve Görevliler Envanteri**

Kaza Adı	Cami Adı	Banisi	Görevli	Görevi	Yakını	Görev Yılı	Atama Sebebi	Ücret	Kaynak (HD)
Keşderesi	Fındıksa		Halil b. Mustafa-Mehmed Said	İH	Oğlu	Ş 1230	Ö	0,5 akçe	555, 216
Keşderesi	Gemenos	Ahali	Halil b. Mehmed	H		Ş 1231	Mü	Hasbi	555, s.216
Keşderesi	Tatarcık		Salih-Ahmed	H	Kardeş	Ş 1234	Ö		555, s.216
Keşderesi	Kuz pınarı		Halil b. İbrahim-Hasan	H	Oğlu	Ra 1234	Ö		555, s.216
Keşderesi	Başköy		Eyüp b. Mustafa-Oğulları Müşterek Ahmed, Emin ve Eyup	H	Oğulları	L 1237	Ö		555, s.216
Keşderesi	Tepealan		Hasan-Mehmed	H	Oğlu	Z 1237	Ö	0,5 akçe	555, s.216
Keşderesi	Kiçi		Ahmed-Mahmud	H	Kardeş	Za 1119	Ö	0,5 akçe	1131, s.8
Keşderesi	Gemenos		Osman-İbrahim	M		M 1122	Ö	0,5 akçe	1131, s.8
Keşderesi	Karakoyunlu		Mehmed	F		M 1122		Hasbi	1131, s.8
Keşderesi	Tatarcık	Ahali	Ömer	M		Ca 1123		0,5 akçe	1131, s.8
Keşderesi	Tatarcık	Ahali	Mehmed	H		Ca 1123		0,5 akçe	1131, s.8
Keşderesi	Karakoyunlu		Ali-Osman	F		Ca 1123	Ö	0,5 akçe	1131, s.8
Keşderesi	Fındıksa		Ömer-Osman	M		Ra 1125	Ö	Hasbi	1131, s.8
Keşderesi	Fındıksa/Aşarecik		Ömer-Mehmed	F		Ra 1125	Ö	Hasbi	1131, s.8
Keşderesi	Fındıksa		Abdi-Mustafa	M		Ra 1125	Ö	Hasbi	1131, s.8
Keşderesi	Karakoyunlu		Mustafa	F		N 1126	TH	Hasbi	1131, s.8
Keşderesi	Korgan		Musa-Hasan	M		Ra 1129	Ö	0,5 akçe	1131, s.8
Keşderesi	Karakoyunlu		Abdi-Yusuf	M		Ra 1129	Ö	0,5 akçe	1131, s.8
Keşderesi	Korgan		Mehmed	İ		N 1134	Mü	1 akçe	1131, s.8
Keşderesi	Tur Ali (Mescid)		Ömer	İ		N 1134	Ö	Hasbi	1131, s.8
Keşderesi	Gevrek		Hızır	M		S 1109	Fe	0,5 akçe	1140, s.314
Keşderesi	Korcu?		Ahmed	F		S 1109	İ	0,5 akçe	1140, s.314
Keşderesi	Canurca		Ahmed	H		Ş 1110	İb	0,5 akçe	1140, s.314
Meydan	Ergen		İbrahim	H		R 1180	Te	0,5 akçe	1154, s.44
Meydan	Tevkür		Ali	İH		Ra 1186	Te	Hasbi	1154, s.44
Meydan	Alan		Mehmed	H		Ca 1190	Te	0,5 akçe	1154, s.44
Meydan	Aliverası		Mehmed	İH		B 1196	Te	0,5 akçe	1154, s.44
Meydan	Yılanlıca Mescid		Mehmed-Mehmed	İ		S 1104	Ö	0,5 akçe	1098, s.93
Meydan	Ergen		Mustafa	M		S 1104	Te		1098, s.93
Meydan	Ağcaalan		Mehmed-Şaban	H	Kardeş	R 1102	Ö	1 akçe	1098, s.91
Meydan	Tevkür		Mehmed	M		R 1102	Te		1098, s.91
Meydan	Kunaş		Mehmed	M		1103	Te		1098, s.93
Meydan	Kömerik		Ramazan-Mehmed	Tü		N 1103	Ö		1098, s.93
Meydan	Tepecik		Mehmed	F		C 1111	İ	0,5 akçe	1098, s.91
Meydan	Divani		Ali-Mustafa	H		B 1113	Ö	1 akçe	1098, s.91
Meydan	Ergen/Yılanlıca		Ahmed-Bali	H	Kardeş	B 1112	Ö	1 akçe	1098, s.91
Meydan	Divani		Mustafa-Ali	M		M 1113	Ö	0,5 akçe	1098, s.91
Meydan	Karaalılı		Mustafa	Ab		M 1113	BB	0,5 akçe	1098, s.91
Meydan	Çokdeğirmen/Karaalılı		Ali-Mustafa	F		M 1113	Ö	0,5 akçe	1098, s.91
Meydan	Çokdeğirmen/Alılı		Ahmed-Veli	H	Oğlu	S 1113	Ö	1 akçe	1098, s.91
Meydan	Ergen		Ahmed-Derriş Mehmed	M		S 1113	TH	0,5 akçe	1098, s.91
Meydan	Aliverası		Mustafa-Mehmed	H		S 1113	Ö		1098, s.91
Meydan	Kumlu		Ömer	Ab		L 1114	BB	0,5 akçe	1098, s.91
Meydan	Aliverası		Abdullah	F		L 1114	BB	0,5 akçe	1098, s.91
Meydan	Divani		Hüseyin	F		L 1114	BB	0,5 akçe	1098, s.91
Meydan	Tevkür		Mehmed	Ab		Ra 1116	Mü	0,5 akçe	1098, s.91
Meydan	Ağcaalan		Şaban-Halil	H		Ra 1116	Ö		1098, s.91
Meydan	Göl		Mustafa-Hızır	M		B 1116	Ö	0,5 akçe	1098, s.91
Meydan	Kumlu		Ömer-Ali	H		Ra 1118	Ö	0,5 akçe	1098, s.91
Serkiz	Kargucak/Dumlu	Halil b. Mustafa	Halil b. Mustafa	H		R 1217	Mü	Hasbi	545, s.111

Serkiz	Göçceli/Aşağı	Köylü	Mustafa	İH		C 1218	M	Hasbi	545, s.111
Serkiz	Demircili	Ahali	Mehmed	H		M 1221	Mü	Hasbi	545, s.111
Serkiz	Karaağaç	Ahali	Esseyid Ali-Ali ve Mehmed	H	Oğulları	Ca 1221	Ö	Hasbi	545, s.111
Serkiz	Derbend		Mehmed-Osman	İH	Oğlu	C 1223	Ö	Hasbi	545, s.91
Serkiz	Kuşnağak	Ahali	Osman	İH		Ca 1222	Mü	Hasbi	545, s.91
Serkiz	Meri		Himmet-Mustafa	H	Oğlu	Ş 1223	Ö	0,5 akçe	545, s.91
Serkiz	Yukarı Kovancılı	Ahali	Mehmed	H		N 1223	İ	Hasbi	545, s.91
Serkiz	Göl	Ahali	Esseyidi Mustafa-Abdullah	H	Babası	S 1223	Ö	0,5 akçe	545, s.91
Serkiz	Kayaköy/ Alaşağıyırı	Ahali	Emrullah b. Ömer-Ömer b. Emrullah	İH	Oğlu	Ra 1223	Ö	Hasbi	545, s.91
Serkiz	Salihli	Ahali	Abdullah	H		B 1199	İ	Hasbi	547, s.51
Serkiz	Fizme		Mahmud-Halil b. Mehmed	H		B 1199	Ö		547, s.51
Serkiz	Güğeş		Hüseyin-Mustafa	H		S 1200	Fe	0,5 akçe	547, s.51
Serkiz	Derbend	Ahali	Mehmed	İH		Z 1203	Mü	Hasbi	547, s.51
Serkiz	Karaağaç		Esseyid Abdullah-Seyyid Ali	H	Oğlu	M 1203	Ö	Hasbi	547, s.51
Serkiz	Serkis	Osman	Mehmed-Osman	H	Oğlu	Ca 1199	Ö		547, s.52
Serkiz	Kızlağaç		Seyyid Ali-Mustafa	H		L 1202	Ö		547, s.52
Serkiz	Fizme		Mahmud b. Mehmed	H		C 1203	İb		548, s.159
Serkiz	Fizme		Mahmud b. Mehmed-Hasan b. Mehmed	H		B 1203	Fe	0,5 akçe	548, s.159
Serkiz	Karaağaç		Seyyid Ali	H		1203	İb		548, s.159
Serkiz	Serkiz		Ali-Veli	H		M 1204	Ö	0,5 akçe	548, s.159
Serkiz	Fizme		Hasan b. Mehmed	H		M 1204	İ	0,5 akçe	548, s.159
Serkiz	Geyikçelü		Mustafa	H		S 1206	Z	0,5 akçe	548, s.159
Serkiz	Salihli		Ali-İsmail	H		S 1206	Ö	0,5 akçe	548, s.159
Serkiz	Fizme		Hasan b. Mehmed-Mehmed b. Ahmed	H		Ca 1206	Ö	0,5 akçe	548, s.159
Serkiz	Geyikçelü		Mustafa-Seyyid Mustafa	H		Ca 1207	BÖ	0,5 akçe	548, s.159
Serkiz	Kovancılı		Ali-Mustafa	H		L 1207	Ö	0,5 akçe	548, s.159
Serkiz	Fizme		Mehmed b. Ahmed	H		M 1208	Fe	0,5 akçe	548, s.159
Serkiz	Kösebucağı		Mehmed b. Mehmed-Hüseyin ve Mehmed	H	Oğulları	Ş 1238	Ö	0,5 akçe	549, s.93
Serkiz	Kayaköy	Ahali	Emrullah b. Ömer-Ömer ve Emrullah	İH	Oğulları	L 1239	Ö	Hasbi	549, s.93
Serkiz	Erikçelü	Ahali	Abdullah b. Mehmed Emin	H		Ra 1241	Mü	Hasbi	549, s.93
Serkiz	Demircili	Ramazan-zade Mehmed	Ramazanzade Mehmed-Osman b. Ömer, Mustafa ve Süleyman	İH	Torunları	S 1243	Fe	Hasbi	549, s.93
Serkiz	Koyunculu		Mustafa-Hüseyin ve Mustafa	H	Oğulları	Ca 1243	Ö	0,5 akçe	549, s.93
Serkiz	Kösebucağı		Mehmed-Mehmed b. Mehmed	H	Oğlu	Z 1223	Ö	0,5 akçe	567, s.134
Serkiz	Güğeş		Ömer-Mehmed Emin	H	Oğlu	Ra 1224	Ö	0,5 akçe	567, s.134
Serkiz	Güğeş		Mehmed Emin-Mehmed b. Mehmed	H	Oğlu	L 1226	Ö	0,5 akçe	567, s.134
Serkiz	Salihli		İsmail-Mehmed b. İsmail	H		L 1226	Fe	0,5 akçe	567, s.134
Serkiz	Meri		Hasan-Hüseyin Halife	H	Oğlu	M 1144	Ö	0,5 akçe	1088, s.193
Serkiz	Serkiz		İshak-Ali Halife	M		M 1145	Ö	0,5 akçe	1088, s.193
Serkiz	Göl		Mehmed-Mehmed Halife	İH		M 1145	Ö	0,5 akçe	1088, s.193
Serkiz	Güğeş		Mehmed-Ahmed	H	Oğlu	M 1145	Ö	0,5 akçe	1088, s.193
Serkiz	Kösebucağı		Mustafa-Mehmed	H		M 1145	Ö	0,5 akçe	1088, s.193
Serkiz	Güğeş		Recep-Abdurrahman	M		M 1145	R	0,5 akçe	1088, s.193
Serkiz	Derbend		Mahmud	H		M 1145	Te	0,5 akçe	1088, s.193
Serkiz	Güğeş		Mustafa-Ömer	M	Oğlu	M 1145	Te		1088, s.193
Serkis	Güneycik	Osman	Mustafa-Ömer	İH		M 1145	R	0,5 akçe	1088, s.193
Serkiz	Güneycik/ Demircili		Mahmud Halife	İ		M 1145	İ	0,5 akçe	1088, s.193
Serkiz	Kösebucağı		Mehmed-Ali Halife	H		Z 1146	Ö	0,5 akçe	1088, s.193

Serkiz	Göğcelü/Salihlü		Ali-Mehmed Halife	H		B 1152	Ö	0,5 akçe	1088, s.193
Serkiz	Karaoğlu		Ali	F		L 1154	Mü	0,5 akçe	1088, s.193
Serkiz	Karaağaç		Mustafa-Seyyid Hasan	H		L 1154	Ö	0,5 akçe	1088, s.193
Serkiz	Göğcelü		Ömer	İ		L 1154	İ	0,5 akçe	1088, s.193
Serkiz	Serkiz		Mehmed			L 1154	Ö	0,5 akçe	1088, s.193
Serkiz	Meri		Himmet	İ		L 1154	İ	0,5 akçe	1088, s.193
Serkiz	Kargucak		İbrahim	H		C 1184	Te	0,5 akçe	1089, s.28
Serkiz	Serkiz/Osman Camii		Osman-Mehmed	H	Oğlu	M 1185	Ö	0,5akçe	1089, s.28
Serkiz	Tekke		Ahmed-Hüseyin Halife	H		Ş 1138	Ö	Hasbi	1091, s.54
Serkiz	Halilibeyli		Mustafa-Hüseyin	Mer		Ş 1138	Ö	0,5 akçe	1091, s.54
Serkiz	Salihli		Mehmed-Ali Halife	H		1176	Ö	0,5 akçe	1117, s.126
Serkiz	Serkiz	Osman	Osman	H		Ca 1178	Mü	Hasbi	1117, s.126
Serkiz	Göl		Ali Halife-Ahmed Halife	H		Ca 1178	TH	0,5 akçe	1117, s.126
Serkiz	Kösebucağı		Ahmed- Mehmed	H		N 1179	Ö	0,5 akçe	1117, s.126
Serkiz	Göl/Seyyid İbrahim Ağa		Mehmed-Ahmed	H	Oğlu	C 1168	KY		1090, s.252
Serkiz	Serkiz		Osman	H		Ş 1170	Z	0,5 akçe	1090, s.252
Serkiz	Kargucak		Mehmed-İbrahim Halife	H		Ş 1170	Ö	0,5 akçe	1090, s.252
Serkiz	Serkiz		Hüseyin Halife	M		Ş 1170			1090, s.252
Serkiz	Miri		Mehmed	M		Ş 1170	İ		1090, s.252
Serkiz	Güneycik		Ömer Halife-Mehmed Halife	H		Ş 1170	KY	1 akçe	1090, s.252
Serkiz	Karaağaç		Seyyid Hasan	H		Ş 1170	Te	0,5 akçe	1090, s.252
Serkiz	Kösebucağı		Ahmed	H		Ş 1170	İ	0,5 akçe	1090, s.252
Serkiz	Geriş		Mehmed Sadık Halife	H		Ş 1170	Te	0,5 akçe	1090, s.252
Serkiz	Gügez		Osman	H		R 1171	Te	0,5 akçe	1090, s.252
Serkiz	Gölköy		Mustafa b. Bali-Mehmed	F	Oğlu	Ş 1171	Fe		1090, s.252
Serkiz	Geriş		Sadık Mehmed Halife	H		S 1172	Te	0,5 akçe	1090, s.252
Serkiz	Serkiz		Osman Halife	H		S 1172	Te	0,5 akçe	1090, s.252
Serkiz	Kösebucağı		Ahmed	H		Ra1172	Te	0,5 akçe	1090, s.252
Serkiz	Gügez		Osman Halife-Ömer Halife	H		Ra 1172	Ö	0,5 akçe	1090, s.252
Serkiz	Meri		Hüseyin Halife-Himmet Halife	H		Ra 1172	KY	0,5 akçe	1090, s.252
Serkiz	Göl		Ahmed-Ali Halife	H	Oğlu	Ra 1172	Ö	0,5 akçe	1090, s.252
Serkiz	Güneycik		Mehmed	H		M 1173	T	0,5 akçe	1090, s.252
Serkiz	Kösebucağı		Mustafa Halife	M		N 1136	İ	0,5 akçe	1119, s.111
Serkiz	Türbealanı		Hüseyin-Mehmed	M		Ş 1187	Ö	0,5 akçe	1123, s.41
Serkiz	Göğceli		Osman	H		Ş 1187	İ	0,5 akçe	1123, s.41
Serkiz	Karaağaç		Seyyid Hasan-Seyyid Abdullah	H	Torunu	S 1188	F	0,5 akçe	1123, s.41
Serkiz	Serkiz		Ahmed-Osman Halife	H		Ra 1139	TH		1128, s.29
Serkiz	Serkiz		Molla İshak	M		Ş 1139	İ	Hasbi	1128, s.29
Serkiz	Derbend		Hüseyin	İ		Ş 1139	İ	0,5 akçe	1128, s.29
Serkiz	Aşağalan Mescid		Mehmed Halife	İ		Ş 1139	İ	1 akçe	1128, s.29
Serkiz	Meri		Mehmed-Mehmed	İ		S 1140	Ö	Hasbi	1128, s.29
Serkiz	Tekke		Mehmed-Süleyman b. Hasan	M		Ş 1140	Ö	1 akçe	1139, s.77
Serkiz	Miri		Mehmed-Recep b. Ömer	İ		Ş 1140	Ö	1 akçe	1139, s.77
Serkiz	Kargucak		Ahmed-Ömer	H		L 1141	Ö	0,5 akçe	1139, 77
Serkiz	Kargucak		Mehmed-Hasan	M		L 1141	Ö	1 akçe	1139, s.77
Serkiz	Miri/Bostancı Hüseyin		Şaban	F		Ra 1110	İ	0,5 akçe	1140, s.367
Serkiz	Serkiz		Mustafa	H		R 1110	R	1 akçe	1140, s.367
Serkiz	Karaağaç		Mehmed	M		R 1110	Te	1 akçe	1140, s.367
Serkiz	Göğcelü/Şaban Ağa		Hasan-Ali	H		B 1110	R		1140, s.367
Serkiz	Meri/Hacı Ali		Ömer	F		Z 1110	İ	0,5 akçe	1140, s.367
Serkiz	Kargucak		Ömer-Mustafa	H		M 1111	Ö	0,5 akçe	1140, s.367
Serkiz	Kargucak		Mustafa-Ahmed	H	Oğlu	M 1111	Ö	0,5 akçe	1140, s.367
Serkiz	Kösebucağı		Ömer-Mustafa	F		S 1111	Ö	0,5 akçe	1140, s.367

Serkiz	Serkiz		Osman	H		Za 1188	Te	1 akçe	1158, s.297
Serkiz	Meri		Himmet	H		C 1189	Te	0,5 akçe	1158, s.297
Serkiz	Geriş		Mehmed	H		C 1189	Te	0,5 akçe	1158, s.297
Serkiz	Serkiz	Osman	Mehmed	H		L 1189	Te	0,5 akçe	1158, s.297
Serkiz	Güneycik		Mehmed	H		S 1190	Te	0,5 akçe	1158, s.297
Serkiz	Salihli		Ali	H		S 1190	Te	0,5 akçe	1158, s.297
Serkiz	Karaağaç		Seyyid Abdullah	H		S 1190	Te	0,5 akçe	1158, s.297
Serkiz	Kargucak		İbrahim	H		Ş 1203	Te	0,5 akçe	1158, s.297
Serkiz	Kösebucağı		Hüseyin-Osman	M		Ra 1156	Ö	0,5 akçe	1122, s.104
Serkiz	Kargucak		Ömer-Mehmed Halife	H		C 1156	R	0,5 akçe	1122, s.104
Serkiz	Geyikcelü		İshak-Mahmud	H		C 1156	Ö	Hasbi	1122, s.104
Serkiz	Serkiz	Ahali	Osman	H		M 1158		Hasbi	1122, s.104
Serkiz	Kösebucağı		Ömer-Ahmed Halife	H		Za 1158	TH		1122, s.104
Serkiz	Kösebucağı/ Kızlağaç		Mustafa-Ali	M	Oğlu	Ca 1160	Ö		1122, s.104
Serkiz	Karaağaç		Ali-Hüseyin	F		L 1160	Ö		1122, s.104
Serkiz	Geyikcelü		Mahmud-Ömer	H		B 1160	Ö	0,5 akçe	1122, s.104
Serkiz	Göl	Seyyid İbrahim Ağa	Hacı Mehmed Halife	H		R 1163	Mü	0,5 akçe	1122, s.104
Serkiz	Gügez		Ahmed-Osman	H		S 1166	İ	0,5 akçe	1122, s.104
Serkiz	Serkiz		Mustafa-Halil	F		Z 1167	Ö	0,5 akçe	1122, s.104
Serkiz	Geriş		Mahmud-Sadık Mehmed	H	Oğlu	Z 1167	KY		1122, s.104
Serkiz	Karaağaç		Hüseyin-Hüseyin	F		Z 1167	Ö	0,5 akçe	1122, s.104
Serkiz	Kuz		Recep-Abdurrahman			C 1130	Ö	0,5 akçe	1118, s152
Serkiz	Gölköy		Mustafa	F		M 1131	İ		1118, s152
Serkiz	Serkiz Mahkeme		Ali-Mustafa	M		M 1131	Ö		1118, s152
Serkiz	Serkiz/ Heybetullah Zaviye		Mehmed ve Ali-Şeyh Osman	Za		Ca 1131	R		1118, s152
Serkiz	Serkiz		Mehmed-Osman	S	Oğlu	B 1132	Ö	0,5 akçe	1118, s152
Serkiz	Gügez		Mahmud	F		Za 1132	İ	0,5 akçe	1118, s152
Serkiz	Gügez		Mustafa-Ömer	M	Oğlu	Za 1132	Ö		1118, s152
Serkiz	Kösebucağı		Mustafa-Mehmed	H		Za 1132	Ö		1118, s152
Serkiz	Güneycik	Osman	Ramazan-Mustafa	H		Z 1134	Ö	0,5 akçe	1118, s152
Serkiz	Karaağaç		Hasan-Mehmed	M		M 1135	R	0,5 akçe	1118, s152
Serkiz	Fizme		Hasan	İ		M 1135	İ	0,5 akçe	1118, s152
Serkiz	Kösebucağı/ Erikdibi		Müftüzade Mustafa	İ		M 1135	İ	0,5 akçe	1118, s152
Serkiz	Göğcelü	Şaban	Mehmed-Hüseyin	M	Oğlu	M 1135	Ö		1118, s152
Serkiz	Göğcelü	Şaban	Mehmed	F		M 1135	İ	0,5 akçe	1118, s152
Serkiz	Karaağaç		Mehmed-Hasan	M	Torun	M 1135	Fe		1118, s152

Kaynak: İlgili belgeler son sütunda gösterilmiştir. Hicri tarihlerde ay kısaltmaları kullanılmıştır.

Kısaltmalar: Yevmi (Günlük), Hasbi (Karşılıksız), İH İmam Hatip, M Müezzin, Mu Muhzır, Tür Türbedar, Ab Abkeş, Mer Meremmetçi, Sü Sünnetçi, ZaZaviyedar, S Saka, H Hatip, F Ferras, İ İmam, Ö Ölüm, İ İnyet, TH Terk-i Hizmet, Mü Müceddeden, İb İbka, Fe Ferağ, BÖ Bilaveled Ölüm, Z Zayi, Te Tecdid, R Ref, KY Kasıyred, BB Bi-berat,